HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אמר ר' חנינא אותו היום וכו'. מהר לשון מהר. עכשיו כשבטול י"ט ימים מחדש אייר קודם עליית הענן פשו להו י' והנהו י' היו בין דרך שלשת ימים וז' דהסגרת מרים וחדש (ה) של כ"ט ימים שאכלו בשר הוה ל"ט והשתא אשתכח דמשה שלח מרגלים בכ"ט דסיון: **הני ארבעים יני חד.** ב' מסיון וכ"ט ממנו הוה ל"א וח' מאב הוה ל"ט: (מ) **והוכה על ידי חייב.** היינו תשעה באב דרגילין להיות בו רעות: ה"ג **מגלגלין זכות ע"י זכאי: מולאי שבת.** יום ראשון: **מולאי שביעית.** שמיטה: **דוקן.** מקום עשוי כעין אילנטצא ועליו ליים עומדין לשורר: **וישב עליהם את אונם וברעתם ימיתם ולא הספיקו לומר אלהינו ר' אלהינו עד שבאו האויבים וכו'.** פי' באונו שלא הספיקו לומר ב' פעמים ימיתם ולא הספיקו לומר השני עד שבאו והכבוש ואומר ר"י (ע) אע"ג דאין אותו פסוק כלל במזמור שיר של מוצ"ש אירע להם כך שאמרו אותו פסוק וכירושל' מפרש אילייא נקט פירוש אילייא הוי כמו אלי כבתולה דהוי לשון קינה כמו שקורין העולם ריאווי"א בלע"ז: אמר רבה אמר ר' יוחנן (פ) (אותו היום ערב) תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות חרב הבית בראשונה (ג) דכתיב [11] ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם וישרוף את בית ה' וגו' וכתיב [12] ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך [1] נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וגו' ותניא אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני א ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו [1] שנאמר [13] אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב והיינו דאמר רבי יוחנן (ג) אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא ובשניה מנלן דתניא (פ) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו א] כשחרב בית המקדש בראשונה (ד) אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתה של יהוירים היתה והלוים היו אומרי' שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים [14] וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו אויבים וכבשום (פ) וכן בשניה נלכדה ביתר גמרא (ו) נחרשה העיר תניא (פ) כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה בא אדון אחד ועמד בבית המדרש ואמר בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו אזל לגביה בצנעא א"ל אי מצילנא לך מיתית לי לעלמא דאתי א"ל הן א"ל אשתבע לי אשתבע ליה סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכי גזרי גזירתא ומית חד מינייהו מבטלי לגזרתייהו יצתה בת קול ואמרה אדון זה מזומן לחיי העולם הבא תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהן קונן ישעיהו הנביא [15] משא גיא חזיון מה לך אי אפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה אף בהקב"ה נאמר [16] מקרקר קיר ושוע אל ההר: משנכנס אב ממעטין בשמחה כו': אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה אמר

(ה) [פנהלרין סט: זמיש קיש: ערכין יג.], כ) [שבת קטז.], ג) פסחים עז. שבועות י., ד) סוטה לה. [סנהד' קד:], ה) [ל"ל מותה לילה ליל וכן אימא בע"י], ו) [לפנינו בקבל נבוכדראצר], ז) ל"א של עשירי, ח) ערכין יא:, ט) [ל"ל יח:], י) גי' עין יעקב מהרשא העיר נמי גמרא. תניא כשחרב כו' ובעוד כי' תקמטו מעמיק מחרשה העיר שחרב טורנוסרופוס כו', כ) [כשחרב כל"ל ועיין תי"ט], ל) רש"ל, מ) [ד"ה ומובה אחני ד"ה ה"ג], נ) [ע"ש ברש"י ל"ע ולענ"ד ל"ל כמו מקרקרן דבשחיטת חולין נג.], ס) עי' מהרש"ל, ע) [כל זה אימא בערכין יא: ומשני רבא ואיתימא רב אשי אלייא בעלמא כו'],

הגהות הב"ח

(א) גב' אותו היום ערב. תא"מ וי"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: (ב) שם מרב הבית בראשונה מבלן דכתיב ובחדש: (ג) שם דאמר ר' יוחנן אלמלי. נ"ב ע' ע' ר"פ הקורא עומד בתוס' ד"ה אלמלא: (ד) שם כשחרב בהמ"ק בראשונה (אותו היום ערב ת"ב היה) תא"מ וי"ב ס"א אותו היום תשעה באב היה: (ה) רש"י ד"ה אמר רבי אמא כו' ואחדש אל כ"ט ימים. נ"ב מפרש"י מבואר דמפרש עד חדש ימים וגו' חדש של לבנה דהיינו כ"ט י"ב תשל"ג ומאלא שלשה ימים שאמרו הוו כ' וכ"א וכ"ב מאייר וכ"ב משיון שבעה מאייר וכ"ב שאלכו בשר דהיינו כ"ט יום עוד ס"ל לרש"י דהמרגלים בא בסוף שמיני ולא שהרי ליל ט' בכו בכיה של חנם והוקבע לדורות אבל בתוס' מאלקו עליו וס"ל דעד חדש ימים וגו' הוה חדש שלם של שלשים יום שלמים ונלחקו לפרש דיום ג' שאמרו דהיינו כ"ב מאייר נחשב לכאן ולכאן דיום הג' שאמרו הוא עצמו היום הראשון מהחדש שאכלו בשר ועוד נחלקו וס"ל דכ"ע דסיון שבו שלא מרגלים אינו נחשב בחשבון מ' יום דמרגלים שלא הוא נחשב מז' ימים דהסגרת מרים ולא נשאו המרגלים רגליהם אלא ביום ג' דסיון ולפי זה לריך לפרש דלא שבו המרגלים אלא בע' בא בסוף היום שאו בכו בכיה של חנם ונקבע עליהם בכיה לדורות כי לעת הערב סמוך לחשיכה אימו בו האש ולפי זה לא גרסינן אותו היום ערב תשעה באב היה כו' אלא ה"ג אותו היום ט' באב היה: (ו) ד"ה ויבא כו' אלייא בעלמא הוא דעפל: (ז) תוס' ד"ה וכתיב כו' מעשרים ימים כל חדש אייר וכו' הוי שלשים יום ל"כ: (ח) בא"ד היה בכלל החדש פש להו כ"ג כל"ל ותיבות שאייר חסר נמחק:

רבינו גרשום

בט' באב נגזרה גזרה על אבותינו שלא יכנסו לארץ. ובערב ט"ב חזרו מרגלים, ולמחר קבעו ט"ב. דרך

הגהות מהר"י לנדא

א] גמ' כשחרב בהמ"ק בראשונה אותו היום תשעה באב היה כל"ל:

מוסף רש"י

שניה הקים משה את המשכן. דכתיב (שמות מ) ויהי בשנה השנית בחדש הראשון וגו' (בחמים קיח:). אותו היום סרו מאחרי ה'. כתוב ג' ימים למעמש התאוו האספסוף תאוה להתרעם על המדבר כדי למרוד בהקב"ה (שבת קסז:). **תמוז דההיא שתא.** של שנה השנית ליציאת מצרים שנשלחו בה מרגלים בעשרים ושבעה בסיון, מלוויי מליוה. למחוי לפיקר אירע בא יום חזכת מרגלים בשמונה בא ויבכו העם בלילה ההוא, בתשעה בא בכו בכיה של חנם והוקבעה להם בכיה לדורות (שבועות י. וכעי"ז פסחים נא. ואיכה א טז). **קרא עלי מועד.** יום עיבור החדש קרי מועד (פסחים שם). **לשבור בחורי.** בחורכן הבית (שבועות י.). **מגלגלין זכות ליום זכאי.** בזיכן נגאלו בניסן עתידין ליגאל (ערכין יא:).

רבינו חננאל

וה' דברים אירעו את אבותינו בט' באב. נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנא לן, דתניא בכ"ט בסיון שלח מרגלים, הנה שני ימים הנותרים מסיון, ול' יום של תמוז שאותה שנה תמוז מלא היה, כדכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי, הרי ל"ב, ושמונה ימים באב הרי מ' יום שלימים, נמצאו שהגיעו ט' באב. אמר רבא אותו היום ט' באב היה והיו ישראל יושבין ובוכין, אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חינם, אני אקבע לכם בכיה לדורות. חרב הבית בראשונה. שנאמר [ו]בחדש החמישי בעשור לחדש [וכו'] בא נבוזראדן וגו', וכתיב קרא אחרי, וישרוף את בית ה' ואת בית המלך. וכתיב קרא אחריתי, [ו]בחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל וישרוף את בית ה' ואת בית המלך. אי איפשר לומר בשבעה שכבר נאמר כו', ואי איפשר לומר בי' שכבר נאמר וכו', ואכלו ושתו וקירקרו עד ערב ט' באב, בערב [נט"] באב הציתו סמוך לחשיכה והיה דולק והולך כל היום, שנא' אוי לנו כי פנה [ה]יום כי [י]נטו צללי ערב. א"ר יוחנן אלמלא הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בעשירי נשרף. ותנא דידן תחלת פורענותא עדיפא. ובשניה דתניא ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב. כשחרב הבית בראשונה ט' באב היה

ומוצאי שבת ומוצאי שביעית היתה ומשמרת יהוירים היתה כו'. נלכדה ביתר ונחרש[ה] העיר, גמרא. פי' **תאשא**, נתחבא.

שלשת ימים. הרי כ"ב, דיום עשרים עצמו דאייר הוא מחשבון הג' ימים, וכתיב עד חדש ימים דהיינו כ"ט ימים, וחשוב ז' דאייר לפי שהוא חסר, וכ"כ דסיון, הרי החדש ימים, ועדין נשתיירו ח' דסיון לפי שהוא מלא, וכתיב ותסגר מרים שבעת ימים,

הרי כ"ט דסיון, ובאותו יום עצמו שלח מרגלים, וכתיב וישובו מקץ ארבעים יום, חשוב ב' דסיון וכ"ט דתמוז הרי ל"א, וח' דאב דאמרת דבערב ט"ב חזרו, א"כ לא הוו בדרך אלא מ' נכי חדא, וקרא אמר ארבעים. תמוז מליוה. ואיכא ל' דתמוז, ונמצא בערב ט"ב מ' מלאים, ולמחר קבעי לט"ב. קרא עלי מועד. שקבעו תמוז של שלשים. וחובה ע"י חייב. לפי שבט"ב היה כבר חייב, ששרף בו בראשונה. כשהרס. משמע נחרש. בעל החוטם. כלומר, [גדול שבכולן וה]ען שבהם [וה]חשוב שבהם.

תורה אור

1. וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: שמות מ יז 2. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נֶעֱלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: במדבר י יא 3. וַיִּסְעוּ מֵהַר יְיָ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית יְיָ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: במדבר י לג 4. וְהָאֲסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר: במדבר יא ד 5. עֵד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפֹּכֶם וְהָיֶה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי מָאַסְתֶּם אֶת יְיָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: במדבר יא כ 6. וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַّחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם: במדבר יב טו 7. שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלֹחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: במדבר יג ב 8. וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם: במדבר יג כה 9. סֵלָה כָּל אֲבִירֵי אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרַי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת בַּת יְהוּדָה: איכה א טו 10. וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ

(1) **דכתיב** עד חדש ימים הוו להו כ"ב בסיון. פי' תשוב מעשרים ימים של ר"ח אייר עד סופו תמצא ט' ימים נמצא בכ' בסיון כ"ט ועד חדש ימים הוי שלשים ימים אם כן לפי זה תמצא מעשרים ושנים לחדש השני דזה אייר חדש השני שלם עד כ"ג דסיון וג' ימים שנסעו מהר ה' הרי ל"ג לל מינייהו ב' ימים דבעשרים בחדש נעלה הענן ואייתר להו שני ימים פשו כ"ג לל יומא מן שלשה שהאחד מן הג' ימים היה בכלל החדש (א) שאייר חסר פש להו כ"ג (ב):

אנת צבית לחרובי ביתא ידך אשלימת ליה בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ מנלן דכתיב [1] ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן ואמר מר [2] שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הקים משה את המשכן ושלח מרגלים וכתיב [2] ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש נעלה הענן מעל משכן העדות וכתיב [3] ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים אמר רבי חמא בר חנינא [3] אותו היום סרו מאחרי ה' וכתיב [4] והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וישובו ויבכו גם בני ישראל וגו' וכתיב [5] עד חדש ימים וגו' דהוו להו עשרין ותרתין בסיון וכתיב [6] ותסגר מרים שבעת ימים דהוו להו עשרין ותשעה בסיון וכתיב [7] שלח לך אנשים ותניא בעשרים ותשעה בסיון שלח משה מרגלים וכתיב [8] וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום הני ארבעים יום נכי חד הוו אמר אביי [3] תמוז דההיא שתא מלויי מליוה דכתיב [9] קרא עלי מועד לשבור בחורי וכתיב [10] ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא [7] אמר רבה אמר ר' יוחנן (פ) (אותו היום ערב) תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות חרב הבית בראשונה (ג) דכתיב [11] ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם וישרוף את בית ה' וגו' וכתיב [12] ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך [1] נבוכדנצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וגו' ותניא אי אפשר לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני א ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו [1] שנאמר [13] אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב והיינו דאמר רבי יוחנן (ג) אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף ורבנן אתחלתא דפורענותא עדיפא ובשניה מנלן דתניא (פ) מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו א] כשחרב בית המקדש בראשונה (ד) אותו היום ערב תשעה באב היה ומוצאי שבת היה ומוצאי שביעית היתה ומשמרתה של יהוירים היתה והלוים היו אומרי' שירה ועומדין על דוכנם ומה שירה היו אומרים [14] וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו אויבים וכבשום (פ) וכן בשניה נלכדה ביתר גמרא (ו) נחרשה העיר תניא (פ) כשחרב טורנוסרופוס הרשע את ההיכל נגזרה גזרה על רבן גמליאל להריגה בא אדון אחד ועמד בבית המדרש ואמר בעל החוטם מתבקש בעל החוטם מתבקש שמע רבן גמליאל אזל טשא מינייהו אזל לגביה בצנעא א"ל אי מצילנא לך מיתית לי לעלמא דאתי א"ל הן א"ל אשתבע לי אשתבע ליה סליק לאיגרא נפיל ומית וגמירי דכי גזרי גזירתא ומית חד מינייהו מבטלי לגזרתייהו יצתה בת קול ואמרה אדון זה מזומן לחיי העולם הבא תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהן קונן ישעיהו הנביא [15] משא גיא חזיון מה לך אי אפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה אף בהקב"ה נאמר [16] מקרקר קיר ושוע אל ההר: משנכנס אב ממעטין בשמחה כו': אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה אמר

רבינו גרשום

בט' באב נגזרה גזרה על אבותינו שלא יכנסו לארץ. ובערב ט"ב חזרו מרגלים, ולמחר קבעו ט"ב. דרך

עין משפט
נר מצוה

כו א טוש"ע ל"ח סימן תקנח: